

stichting **b**ouw**r**esearch

STUDIERAPPORT

**S 344
BEVEILIGING OP DE
BOUWPLAATS**

rapporteurs:

P.van Soomeren, Van Dijk Van Soomeren en Partners

H.A.Stienstra, Van Dijk Van Soomeren en Partners

m.m.v. H.Bruinink

BEVEILIGING OP DE BOUWPLAATS

Stichting Bouwresearch
Postbus 1819
3000 BV ROTTERDAM
tel.010-4123528
fax.010-4130175

Rotterdam, augustus 1995

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	
De bouwplaats als slachtoffer van criminaliteit	3
1. BOUWEN	
1.1 Bouwplaats	5
1.2 Bouwers	5
1.3 Toelevering van bouwmaterialen	5
1.4 Materieel	6
1.5 Omgeving	6
1.6 Bouwplaatsbalans	6
2. CRIMINALITEIT	
2.1 Risico-situering	8
2.2 Onderzoek criminele risico's bouwplaats	11
2.3 Schade	12
2.4 Daders	14
2.5 Ethisch gehalte bouwbranche	17
3. MAATREGELEN TEGEN EXTERNE CRIMINALITEIT	
3.1 Inleiding	20
3.2 Elementaire beveiligingskunde	20
3.3 Organisatorische maatregelen	22
3.4 Technische maatregelen	23
4. MAATREGELEN TEGEN INTERNE CRIMINALITEIT	
4.1 Inleiding	26
4.2 Platform	26
4.3 Maatregelen van overheden	26
4.4 Enkele praktische oplossingen	28
5. INTEGRATIE VAN BEVEILIGINGEN	29
6. SUGGESTIES VOOR KENNISOVERDRACHT	
6.1 Inleiding	31
6.2 Produkten	31
6.3 Directie	31
6.4 Projektleiders	32
6.5 Werkvloerinfo	32
6.6 Introductie	32
6.7 Soortgelijke acties in andere branches	32
7. BIJLAGEN	
1. Interviews 'Criminaliteit op de bouwplaats'	34
2. Ethische gedrags- of bedrijfscode	36
3. Literatuur	39
7. Colofon	40

INLEIDING

De bouwplaats als slachtoffer van criminaliteit

Bouwen is een boeiende aangelegenheid. Op een tijdelijke werkplek werken mensen afkomstig uit diverse vakgebieden samen in een ogenschijnlijke wanorde van bouwstoffen en bouwmaterieel. Nadat de bouwers zijn vertrokken en de restanten zijn opgeruimd is er altijd weer het verrassende en feestelijke moment van de aanwezigheid van weer een nieuw gebouw.

Dit feestelijke wordt helaas nogal eens overschaduwd door de kosten van opzettelijk veroorzaakte schade tijdens de bouw. Dit euvel draagt er bijvoorbeeld toe bij dat de uiteindelijke kostprijs voor woonhuizen in sommige projecten soms meer dan 10% hoger uitvallen dan noodzakelijk is.

Bedrijfsleven als slachtoffer

De bouwbranche kent net als andere branches in het bedrijfsleven alle mogelijk denkbare risico's, dus ook criminaliteitsgebonden risico's. De hierdoor in de bouwbranche veroorzaakte schade is groot zoals blijkt uit het onderzoek 'slachtoffer-enquête bedrijven' (SEB) dat in 1990 door het ministerie van Justitie werd gepubliceerd.

De directe schade voor de bouwbranche tengevolge van criminaliteit werd toen al geschat op 284 miljoen gulden per jaar. Uit dit SEB-onderzoek blijkt voorts dat ongeveer 13% van de vestigingen in de bouw aangeeft slachtoffer te zijn geweest van criminaliteit door eigen werknemers (interne criminaliteit). Het totaal bekende schadebedrag tengevolge van interne criminaliteit bedroeg ruim 144 miljoen gulden. Per getroffen bedrijf was de schade gemiddeld 35.300 gulden.

Een in het voorjaar van 1994 - in opdracht van het financieel economisch magazine FEM - uitgevoerd onderzoek door het onderzoeksbureau Lagendijk maakt nog eens duidelijk dat het bedrijfsleven steeds meer ervaring opdoet met criminaliteit. Inbraak komt het vaakst voor: 59 procent van de ondernemers overkwam het, daaronder 23 procent zelfs 'bij herhaling'. Maar het kwaad komt ook van binnenuit: 46 procent ervoer diefstal door personeel, waaronder 13 procent bij herhaling. Vandalisme (beschadiging, vernieling van eigendommen) scoort eveneens hoog: 45 procent (13 procent bij herhaling).

Opmerkelijk hoog blijkt ook de confrontatie met malafide, corrupte zakenrelaties die vragen om steekpenningen of andere voordeeltjes: 31 procent kwam er de laatste tijd mee in aanraking.

Ambtenaren die om steekpenningen vroegen werden door 3 procent van de ondervraagden ontmoet. Niet veel, maar té veel in een land, waarvan het overheidsapparaat de reputatie heeft eerlijk te zijn.

De bouw

Omdat interne criminaliteit ook belangrijke negatieve effecten in de niet-materiële sfeer kan hebben - zoals verlaging van arbeidsmoraal, negatieve effecten op de werksfeer en normvervaging - kan worden geconcludeerd dat de bouw veel schade ondervindt van criminaliteit door de eigen werknemers.

Daarom worden o.a. op vrijwillige basis processen voor kwaliteitsverbetering in gang gezet: de 'ISO'- kwaliteit voor het gehele werk; de (ethische-) bedrijfscodes voor de kwaliteit van het gedrag van mensen.

Maar ook de wet dwingt tegenwoordig de bouwondernemer tot actie: sinds 3 augustus 1994 is het Bouwproces Arbeidsomstandigheden van kracht, waardoor o.a. het aanstellen van een 'veiligheidsman' verplicht is gesteld.

Dit alles overziende lijkt het een goed moment voor een (her)bezinning op de criminaliteit in de bouw. Men zou daarbij zeer ernstig in overweging kunnen nemen de toenemende zorg op de bouw voor beveiliging, veiligheid, aansprakelijkheid, gezondheid en milieu in organisatie en uitvoering te integreren in één totaal-preventieprogramma.

Doel van het SBR-onderzoek

Doel van het onderzoek en voorliggende rapportage is vooreerst:

- het in beeld brengen van de criminaliteit op en rond de bouwplaats;
- het inventariseren van bruikbare maatregelen voor het terugdringen van externe- en interne criminaliteit;
- een indruk te geven van wat er op dit moment reeds door overheid en bedrijfsleven in gang is gezet op het gebied van de bestrijding van interne criminaliteit;
- het leggen van een basis voor de ernstige overweging de bouwbranche op dit punt 'wakker te schudden';
- het doen van suggesties, op basis waarvan producten op het gebied van kennisoverdracht kunnen worden ontwikkeld, welke kunnen worden ingezet bij een eventuele 'gedragsverbeterende actie in de bouw'.

Directe doelgroep is daarbij de groep van functionarissen binnen de uitvoerende bedrijven die met criminaliteit worden geconfronteerd. Dat zijn in confrontatie-volgorde:

- de uitvoerende bedrijfsleider c.q. uitvoerder;
- de functionarissen van het bedrijfsbureau;
- het management.

■

1. BOUWEN

1.1 Bouwplaats

Het bouwterrein is het gebied waar wordt gebouwd of waar grondig wordt gerenoveerd. Centraal op dit terrein is de plek waar feitelijk wordt gebouwd. Daaromheen is ruimte voor opslag, bouwketen, kranen e.d. Veelal is er rond het terrein een bouwhek geplaatst.

Nadat het bouwterrein bouwrijp is gemaakt, er eventueel is geheid, en het bouwwerk is uitgezet kan de feitelijke bouw beginnen: via funderingen, opgaand werk, vloeren en daken naar een casco dat daarna wordt afgebouwd. Interessant is de relatief korte tijd waarin een casco wordt gebouwd en de soms vrij lange fase van afbouw. In laatstgenoemde periode is veelal de criminaliteitsdruk het hoogst, om een piek te bereiken ten tijde van de oplevering.

Maar ook in het begin van de bouw kan men al geconfronteerd worden met onaangename criminaliteitsgebonden zaken zoals bijvoorbeeld de illegale stort van bodemverontreinigend afval.

Interessant zijn voorts de tijden dat niet wordt gebouwd: de weekends en de vakantie- en vorstverlet-perioden.

Bouwplaatsen kunnen qua omvang nogal variëren: één nieuw te bouwen vrijstaand huisje of een complete nieuwbouwwijk. Hetzelfde geldt voor de ligging: een nieuw te bouwen kantoor op een verzamelterrein of de nieuwbouw van een kantoor na sloop in de (oude) binnenstad.

In een enkel geval is de bouwplaats na werktijd de plaats van een geweldsmisdrijf, of wordt men met de gevolgen daarvan geconfronteerd. Bekistingen zouden mede om die reden zorgvuldiger geïnspecteerd dienen te worden alvorens beton te gaan storten.

1.2 Bouwers

In elke bouwfase ziet men - mede afhankelijk van de omvang van het bouwwerk - steeds weer verschillende mensen op de bouw. Dat begint bij de grondwerkzaamheden en het heien, het uitzetten, bekistingen maken en beton storten, kozijnen stellen, metselen etc. Al voor de eerste vloerlaag komen er installateurs langs om hun (geprefabriceerde) leidingen te leggen, waarna ze pas weer in de afbouwfase hun feitelijke karwei afmaken. De projektmanager ziet er op toe dat de werkzaamheden in kwalitatieve zin conform bestek en tekeningen worden uitgevoerd en dat de diverse activiteiten qua planning in tijd goed op elkaar aansluiten. Vooral in de eindfase is het steeds weer een geweldige prestatie om in kwaliteit en planning bij te blijven. Storingen en kleine aanvaringen zijn vaak niet te voorkomen, en zo bereikt de stress op de bouw dan doorgaans ook rond de afwerkfase haar hoogtepunt. Op dat moment is de bouw het drukst bevolkt en is de verscheidenheid aan afbouwers en installateurs het grootst.

De kwaliteit van het projektmanagement is - naast kennis en ervaring - allereerst afhankelijk van de bezetting (soms moet één persoon meerdere projecten tegelijk runnen), maar daarnaast ook mede afhankelijk van de technische hulpmiddelen die hen ten dienste staan. Goede communicatie-apparatuur is hier van groot belang, waarbij aanwezigheid en goed gebruik hiervan grote invloed kan hebben op het beheer van veiligheid en beveiliging op de bouwplaats.

1.3 Toelevering van bouwmaterialen

In de bouw tekent zich steeds meer de overgang af van het ambachtelijk bouwen, naar het bouwen via het assembleren van elders vervaardigde componenten. De ruwe bouwmaterialen verdwijnen dus steeds meer. Dit vraagt voor het bouwmanagement in toenemende mate samenwerking met

leveranciers en 'just in time'- leveringen. Men spreekt tegenwoordig dan ook niet meer van toelevering, maar hanteert de term 'logistiek'.

Toegespitst op de bouw richt de logistiek zich in grote lijnen op:

- de toelevering van materialen en deelprodukten;
- de inschakeling van aan de verwerking van deze materialen gekoppelde arbeid;
- de inschakeling van aan de verwerking van deze materialen gekoppelde hulpmiddelen.

'Bouwen is transporteren' wordt wel eens gezegd. Hoewel een dergelijke kernachtige uitspraak voorbij gaat aan andere belangrijke aspecten van het bouwen, maakt ze duidelijk dat transport in de bouw een procesbepalend gegeven is.

Praktijkonderzoek leert evenwel dat de logistiek in de bouw nog heel wat knelpunten kent. Zo blijkt dat opeenvolgende bedrijven in de keten elkaars functie en werkwijze vaak nauwelijks kennen. Daarnaast ontbreekt vaak een goed inzicht in de eigen (logistieke) kosten en in de mogelijkheden van andere bedrijven in de keten.

Aangenomen mag worden dat de bouwplaats vooreerst nog geruime tijd de functie van buffer-voorraadplaats zal behouden, met in de afbouwfase een piek van kostbare afbouw- en installatieprodukten.

1.4 Materieel

De toepassing van bouwmaterieel (van torenkranen, steigers, bekistingen tot handgereedschap) is in de loop der jaren duidelijk in betekenis toegenomen. Technische verbeteringen van het materieel, en de toepassing ervan op bouwwerken, hebben de produktiviteit gestimuleerd en de arbeidsomstandigheden verbeterd.

Concreet ziet men steeds fraaiere technische hulpmiddelen op de bouw verschijnen zoals lichtmetalen rolsteigers, kleine handige hijswerktuigen, laser-apparatuur, de elektronische waterpas, diamantzagen, agregaten etc., en een groot assortiment van (snoerloze hand-) boor- en schroefmachines. De kennis en ervaring van hoofden van materieeldiensten van een aantal (zeer) grote aannemers hebben zelfs tot een harmonisatie en ontwikkeling van een strategie voor materieeldiensten geleid. Men splitst daarbij de (onderzoeks-) activiteiten in 'bouwplaatsomstandigheden' (BO) en 'bouwplaatsinrichting' (BI). De BO-activiteiten richten zich op de invloed van externe omstandigheden, die instanties als de Arbeidsinspectie, de Nutsbedrijven en gemeenten e.d. uitoefenen. De BI-activiteiten spitsen zich toe op de inrichting van de bouwplaats, zodat een optimale bijdrage kan worden geleverd aan arbeidsproduktiviteit en -omstandigheden.

1.5 Omgeving

Buiten de bouwplaats is het een andere wereld van waaruit men doorgaans met zeer uitlopende motieven de activiteiten op de bouwplaats volgt. Voor de één is het de algemene (technische-) interesse in de bouw(kunst), voor de ander is het een welkome plek om de hond uit te laten. Weer een andere groep, die van de scharrelaars, dieven en vernielers wachten de voor hen interessante bouwfase af.

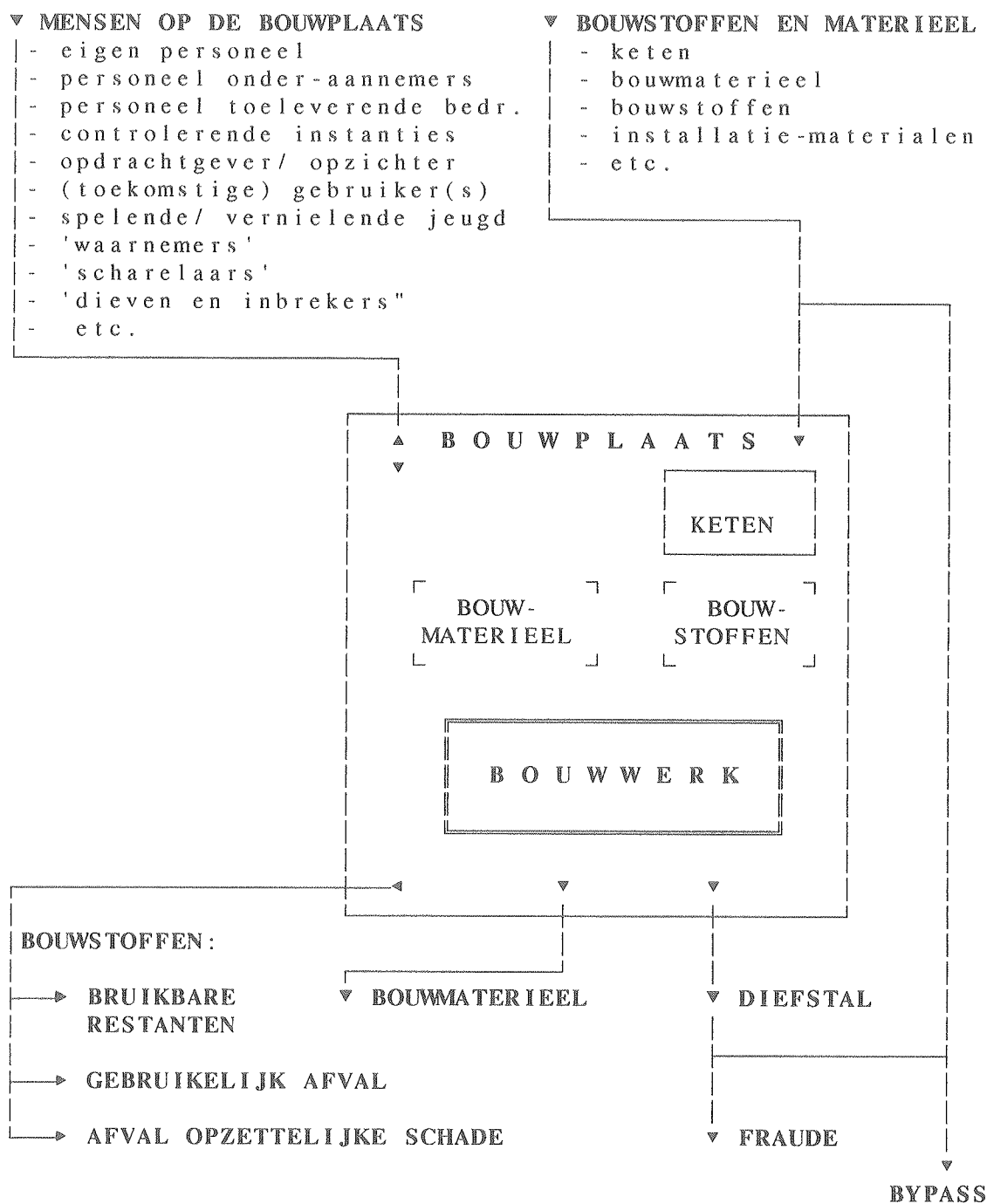
Voorts is de bouwplaats voor vrijwel alle jeugdigen een uiterst interessant gebied. Tenslotte is er soms een omgeving die om uiteenlopende redenen vierkant tegen de nieuwbouw is.

1.6 Bouwplaatsbalans

De bouwplaatsbalans is een hulpmiddel om de gedachten te bepalen over de mensen- en goederenstroom op de bouwplaats. Vergelijkbaar met de in bepaalde sectoren van het bedrijfsleven verplichte milieu/stoffenbalans, zou ook hier de balans van 'totale aanvoer minus gebouw = restanten bouwstoffen en materieel' vrij exact moeten kunnen kloppen.

De praktijk leert dat manco's elders, fraude e.d. vaak spontaan de vraag opleveren 'op welk werk kan ik dat wegschrijven?'. Om die reden is voor dat doel in onderstaand schema 1 'bouwplaats-balans' een bypass opgenomen.

BOUWPLAATS-BALANS

Schema 1

2. CRIMINALITEIT

2.1 Risico-situering

De bouwbranche kent evenals andere bedrijfstakken de dreiging van allerlei risico's. In beveiligingskringen worden deze vaak ingedeeld in de drie hoofdgroepen:

- natuurlijke bedreigingen;
- niet-opzettelijke bedreigingen;
- opzettelijke bedreigingen.

Deze drie hoofdgroepen zijn verder gedetailleerd in schema 2 op pagina 9.

Voor 'Criminaliteit op de bouwplaats' zijn met name uit de groep opzettelijke bedreigingen van belang:

- inbraak en diefstal;
- vernieling;
- bekladding;
- brandstichting;
- geweld/ agressie;
- fraude.

In schema 3 op pagina 10 zijn vervolgens de 'aan bedreiging onderhevige onderdelen op de bouw' nader gedetailleerd.

BEDREIGINGEN

NATUURLIJKE BEDREIGINGEN

OVERSTROMING/ RIOOLWATER
 GRONDWATERSTAND/ KWALITEIT
 NEERSLAG/ STORM
 ONWEER/ ONTLADING
 AARDBEVING/ VERSCHUIVING
 LUCHTVERONTREINIGING
 ATMOSFERISCHE VERANDERINGEN
 EPIDEMIE
 COLLECTIEVE VERGIFTIGING
 ZOMER/ WINTER CONDITIES
 STRALINGEN

NIET OPZETTELIJKE BEDREIGINGEN

BRAND/ EXPLOSIE
 LEKKAGE
 STROOMSTORING
 TELECOMMUNICATIESTORING
 HARDWARE/ SOFTWAREFOUTEN
 BEDIENINGSFOUTEN
 VERGISSINGEN, NALATIGHEID
 CATASTROFE (VLIEGTUIG)
 GEZONDHEIDSBEDREIGENDE PROCESSEN
 WATERTEKORT
 RIOOLSTAND/ INHOUD
 AANVARING/ AANRIJDING
 INVLOED TECHNISCHE INSTALLATIES
 STORING AANVOER ENERGIE
 STORING AANVOER GRONDSTOFFEN
 AANSPRAKELIJKSTELLING

OPZETTELIJKE BEDREIGINGEN

ONGEAUTORISEERD GEBRUIK (lenen wordt 'wennen' en vervolgens diefstal)
 OPENBAARMAKING GEGEVENS
 BOMMELDING
 OORLOGSDREIGING
 TERRORISME
 ARBEIDSONRUST/ STAKING
 BEZETTING/ BLOKKADE
 CHANTAGE
 * INBRAAK
 * DIEFSTAL / OVERVAL
 * FRAUDE
 * SABOTAGE
 * VERNIELING / VANDALISME
 * BRANDSTICHTING
 * GEWELD / AGRESSIE

AAN BEDREIGING ONDERHEVIGE ONDERDELEN OP DE BOUW

BOUWWERK

FUNDERINGEN
BOUWPUTTEN EN KELDERS
OPGAAND WERK
TRAPPEN EN LIFTEN
GEVELS
KOZIJNEN, RAMEN, DEUREN
HANG-EN SLUITWERK
VLOEREN
DAKCONSTRUCTIES
DAKDETAILS
BINNENWANDEN
PLAFONDS

BOUWSTOFFEN

BOUWMATERIEEL

KETEN
CONTAINERS
BOUWAANSLUITINGEN
STEIGERS
HIJS-/ HEFWERKTUIGEN
GEREEDSCHAPPEN
COMMUNICATIE-APPARATUUR
BEVEILIGINGS-APPARATUUR

WERKTUIGK. INSTALLATIES

VERWARMINGS-INSTALLATIES
LUCHTBEHANDELINGS-INTSTALLATIES
KETELS
BOILERS
WARM TAPWATERNET
KOUD TAPWATERNET
WARMTEKRACHT
RAMENWASINSTALLATIE
HYDROFOORINSTALLATIE
KOUDE-OPWEKKING
VUILWATERAFVOER
STOFZUIGERINSTALLATIES
KEUKENAPPARATUUR
WATERLEVERING
GASLEVERING
AFVALVERWERKING

ELEKTROTECHN. INSTALLATIES

NOODSTROOMINSTALLATIE
NO-BREAK
BINNENVERLICHTING
BUITENVERLICHTING
NOODVERLICHTING
TRANSFORMATOREN
HOOGSPANNING
LAAGSPANNING
RECLAMEVERLICHTING
PERSONENTIJDREGISTRATIE
ZONWERING
LIFTEN
BUIZENPOST
ELEKTRICITEITSLEVERING
KEUKENAPPARATUUR, ELEKTR.

VEILIGHEID/ BEVEILIGING

BRANDMELD
INBRAAKDETECTIE
SPRINKLER
TOEGANGSCONTROLE
CCTV
BRANDDEUREN BESTURING
VLUCHTWEGBEVEILIGING

COMMUNICATIE-INSTALLATIES

PERSONENOPROEPINSTALLATIE
DATA-COMMUNICATIE
TELEFOONCENTRALE
TELEX
TELEFAX
OMROEP
SEMAFOON
BEELDTELEFOON

DIVERSE INSTALLATIES

GEBOUWENAUTOMATISERING

2.2 Onderzoek criminele risico's bouwplaats

Uit het oriënterende SBR-onderzoek onder bedrijven die actief zijn in de bouw blijkt dat de belangrijkste criminele risico's op de bouwplaats bestaan uit inbraak, diefstal, vernieling, bekladding en brandstichting. Daarnaast wordt melding gemaakt van milieucriminaliteit, oftewel het illegaal lozen van afval op de bouwplaats door buitenstaanders. In deze rapportage zal aan milieucriminaliteit verder geen aandacht worden besteed. De bij het onderzoek gehanteerde vragen zijn in trefwoorden in bijlage 1 van dit rapport opgenomen. Met het vragenformulier in de hand werd ook (voorzichtig) ingegaan op vormen van interne criminaliteit zoals diefstal en fraude. De bereidheid hierover van gedachten te wisselen bleek uiterst beperkt.

Inbraak en diefstal

Diefstal is de meest voorkomende vorm van criminaliteit op de bouwplaats. Gemiddeld heeft ongeveer tweederde van alle delicten op de bouwplaats betrekking op diefstal. Er is een duidelijk verschil naar soort bedrijf: bij aannemers ligt het aandeel diefstal doorgaans lager (circa 60%) dan gemiddeld, en bij installatiebedrijven juist hoger (80%).

Men kan het zo gek niet bedenken of het wordt wel gestolen op de bouw: van een zak met schroeven tot complete rolsteigers; van een schroevendraaier tot freesmachine; van een wandcontactdoos tot complete intercomsystemen en van een afzuigkap tot en met de volledige keuken. Ter illustratie twee willekeurige ervaringen:

Hoofd materieeldienst van een grote aannemer:

Op een bouwplaats van een omvangrijk project was 250m² vlondervloer gesteld. Gevel-, dak- en tussenwandelementen stonden terzijde. 's Morgens was alles verdwenen. De sporen van een trailer waren het zichtbare bewijs dat het geboefte de inzet van zwaar materieel niet schuwt.

Monteur installatiebedrijf:

We zijn met twee man bezig enkele kabeldoorvoeren te boren. Op een gegeven moment blijkt de zware kloppoormachine die even naast ons op de grond lag te zijn verdwenen. We nemen direct actie en rennen beide een kant uit. Na 5 minuten zoektocht op het werk komen we terug, zonder boor. Wat blijkt? Ook de stalen kist met boren en hulpstukken, alsmede de haspel met verlengsnoer is gekat.

Niets lijkt gespaard te blijven op de bouwplaats. Het diefstalplaatje is derhalve zeer divers en verschilt bovendien per bedrijf, bouwplaats en jaar zoveel, dat het presenteren van een gedetailleerd overzicht weinig zin heeft. Wel kan meer in algemene zin geconstateerd worden, dat handgereedschap het meest ontvreemd wordt, gevolgd door installatiematerialen en op enige afstand bouwstoffen en hulpmaterieel.

Vernieling

Bijna eenderde van alle delicten op de bouwplaats heeft betrekking op vernieling. Bij de aannemers ligt dit aandeel hoger (circa 40%) en bij de installateurs lager (circa 15%).

Wat voor diefstal geldt, is ook op vernieling van toepassing. Alles blijkt in aanmerking te komen om vernield te worden. Ook hier geven de bouwbedrijven aan, dat het presenteren van een gedetailleerd overzicht van vernielde objecten weinig zin heeft. Meer in algemene zin kan worden gesteld, dat vernielingen aan het bouwwerk het meest voorkomt, gevolgd door installatiemateriaal, materieel en bouwketen/containers.

Bekladding

Bekladding maakt ongeveer 10% van het totaal aantal delicten uit. Met name de aannemers ondervinden last van deze vorm van criminaliteit. Dikwijls zijn het de gevels van het bouwwerk die het moeten ontgelden, maar het komt ook regelmatig voor dat bouwketen en containers volgekladderd worden. In het eerstgenoemde geval wordt de schade meteen hersteld en betekent dat soms aanzienlijke herstelkosten. In het tweede geval wordt de schade doorgaans (veel) later hersteld, bijvoorbeeld in een rustige periode van een bouwbedrijf.

Brandstichting

Brandstichting op bouwplaatsen komt maar relatief weinig voor. Veelal zijn het spelende kinderen die wat (hout)afval verzamelen en daar een vuurtje van stoken. Daarbij treedt in de meeste gevallen geen ernstige schade voor de bouwbedrijven op. Af en toe loopt het uit de hand en ontstaat er brandschade aan het bouwwerk of bouwmaterialen op de bouwplaats. In een aantal gevallen gaan hele bouwwerken of bouwketen in vlammen op.

Geweld agressie

Over de omvang van geweld en agressie op de bouwplaats is nog maar weinig bekend. De veiligheid van werknemers staat in toenemende mate in de publieke belangstelling waarbij veel aandacht aan agressie en geweld op de werkplek wordt besteed. Voorlopige oriënterende onderzoeken in het bedrijfsleven waarbij vrijwel alle branches zijn vertegenwoordigd, geven aan dat het onderwerp vooral qua persoonlijke ervaringen hoog scoort, en in de laatste jaren op z'n minst qua gevoelens toeneemt. Aangenomen mag worden dat geweld en agressie net zo sterk in de bouw leven als in het overige bedrijfsleven. Ook in de bouw zullen - mede onder invloed van de arbeidsomstandighedenwet - confrontaties met geweld en agressie niet langer meer als 'behorend bij het vak' kunnen worden afgedaan.

Fraude

Het delict fraude, een verzamelnaam voor allerlei strafbaar gestelde gedragingen, komt, net als in het overige bedrijfsleven, ook voor in de bouw, evenals het aanverwante onderwerp corruptie. Er blijkt in het bedrijfsleven bijzonder weinig bekend te zijn over de omvang van- en de schade door fraude en corruptie. Dit wordt in hoge mate veroorzaakt door de mogelijkheid van dit soort delicten in eigen huis te ontkennen. Fraude en corruptie door mensen uit eigen gelederen wordt als ondenkbaar afgedaan. Gedwongen door een veranderende mentaliteit bij delen van de bevolking, gekoppeld aan de economische situatie van het bedrijfsleven, verandert ook langzamerhand de interne opstelling ten opzichte van alle vormen van corruptie, diefstal en fraude.

2.3 Schade

In de allereerste SBR-rapportage over de oriënterende 'Verkenning Beveiliging Bouwplaats' werd reeds geconstateerd, dat het niet mogelijk is om een betrouwbaar landelijk beeld te krijgen van de aard, omvang en schade van criminaliteit op de bouwplaats. Daarvoor is er te weinig informatie beschikbaar over de registratie door bouwbedrijven. De in deze paragraaf gepresenteerde cijfers zijn hoofdzakelijk gebaseerd op schattingen van de geïnterviewde personen en derhalve sterk indicatief.

Schade door diefstal

De geïnterviewde personen geven aan, dat schade als gevolg van diefstal per jaar sterk kan wisselen, met name bij installatiebedrijven. Bij aannemers fluctueert de jaarlijkse schade minder dan bij de installatiebedrijven, maar is de schade daarentegen wel hoger.

Verder melden installatiebedrijven licht dalende schadecijfers, terwijl in het algemeen de aannemers de schadecijfers juist zien oplopen. In onderstaand overzicht staan de schadecijfers voor diefstal geschat op grond van de gegevens van de geïnterviewde personen. Daarbij is een onderscheid gemaakt naar grootte van het bedrijf.

Geschatte gemiddelde jaarlijkse schade door diefstal per bouwbedrijf (exclusief indirecte kosten)

grootte bedrijf/ personeelsleden	gereedschap	bouw-/instal.materialen	totaal
0 - 19	3.000	22.000	25.000
20 - 99	10.000	40.000	50.000
100 en meer	25.000	125.000	150.000

Dit overzicht laat zien, dat de bouwbedrijven jaarlijks een forse som kwijt zijn aan diefstal. De gemiddelde schade bij installatiebedrijven zal iets lager liggen dan in de tabel gepresenteerde cijfers en bij de aannemers iets hoger. De herstelkosten of indirecte kosten zijn in de tabel niet meegenomen, omdat de geïnterviewde personen niet goed in staat bleken te zijn om daarvan een schatting te maken. Dat het om aanzienlijke bedragen kan gaan, is wel aangegeven ¹.

Schade door vernieling

De schadecijfers voor vernieling liggen volgens de bouwbedrijven in dezelfde orde van grootte als de schadecijfers door diefstal. Dit betekent dat bij bouwbedrijven tot 20 medewerkers jaarlijks gemiddeld fl. 25.000,= wordt vernield, bij bouwbedrijven met tussen de 20 en 100 medewerkers fl. 50.000,= en bij bouwbedrijven met meer dan 100 werknemers fl.150.000,=. Ook hier kan door de bouwbedrijven weinig zinnigs gezegd worden over de omvang van de herstelkosten.

Schade door bekladding en brandstichting

De schade door bekladding moet vooral gezocht worden in de herstelkosten, en blijft daardoor onbekend. Schade door brandstichting komt incidenteel voor en kan variëren van enkele honderden guldens tot honderdduizenden guldens. Hierdoor is het niet goed mogelijk een gemiddelde jaarlijkse schade per bouwbedrijf op te voeren. In verhouding met diefstal en vernieling valt de directe schade door bekladding en brandstichting beduidend lager uit en is (behoudens een incidentele uitschieter bij brandstichting) haast te verwaarlozen.

Schade volgens de verzekeraars

De verzekeraars doen uiterst geheimzinnig over de bedragen die zij uitkeren als gevolg van criminaliteit. Dat die schade wel eens boven de 100 miljoen kan uitkomen, wordt niet onwaarschijnlijk geacht. Verzekeraars zijn wel van mening dat het verhogen van het eigen risico van de CAR-verzekering de bouwwereld aanzet tot meer preventieve maatregelen. Aan de andere kant werkt een hoog eigen risico wel weer fraude in de hand

¹ Het is jammer dat het plaatje van de herstelkosten onduidelijk is. (Succesvolle) preventieve maatregelen tegen diefstal wordt vaak alleen afgerekend op de behaalde materiële besparingen (directe kosten) en niet op de behaalde besparingen in manuren/werkdagen (indirecte kosten).

(meer gestolen goederen opgeven om maar boven het eigen risico uit te komen). Opgemerkt dient te worden dat ook bij relatief kleine schaden de hoge expertisekosten altijd een duidelijke rol blijven spelen in de resultaten van verzekeraars. Al met al blijkt evenwel de balans door te slaan in het voordeel van de preventieve maatregelen.

Bij een grote collectieve CAR-verzekering voor de bouwbranche, met ongeveer 800 deelnemers, blijkt desgevraagd de schade-ervaring in het licht van het SBR-onderzoek als volgt. Ongeveer 1/5 deel van de premie wordt aangewend voor de vergoeding van de directe schade tengevolge van criminaliteit. Dit is exclusief de eigen risico's voor verzekerden; deze variëren van f.2000,- tot f.4.000,-. Terecht wordt door hen opgemerkt dat moet worden bedacht dat een CAR-verzekering in het leven is geroepen voor dekking van bouwconstructieve schade aan het werk.

Bedrijfsschade

Over de omvang van bedrijfsschaden tengevolge van criminaliteit op de bouw kan (nog) weinig worden gezegd. Wel is duidelijk dat door bijvoorbeeld kleine diefstalschaden, vernielingen of bekladdingen de bedrijfsschade soms gigantisch kan zijn. Men kan hier in zijn algemeenheid dan ook aan de 'ijsbergtheorie' denken. Men ziet boven de waterspiegel (als alles tenminste goed gaat) doorgaans nog wel (de kans op) een directe schade. De (kans op) gevolgschade door risico's onder de waterspiegel wordt aanvankelijk niet gezien of gevoeld. Men kan hierbij denken aan:

- stilstand;
- interne criminaliteit;
- toekomstige premieverhogingen;
- claims onderaannemers;
- boete voor te laat opleveren;
- administratiekosten;
- verlies van goodwill;
- versnellingskosten/ overwerk.

Typische, veelvoorkomende (vaak relatief kleine-) incidenten maken de verlate oplevering duidelijk:

- *diefstal van enkele bundels schroten van exclusieve houtsoort;
levertijd 8 - 12 weken;*
- *vernielingen aan op het werk aangeleverde partij glas;
levertijd 6 weken;*
- *diefstal afgeknipte kabeleinden uit kabelgoten;
herstel 2 weken.*

2.4 Daders

In deze paragraaf staan de daders van achtereenvolgens diefstal, vernieling, bekladding en brandstichting op de bouwplaats centraal. Er wordt telkens een onderscheid aangebracht tussen interne en externe daders.

Diefstal

Deze vorm van criminaliteit wordt uitgeoefend door een brede dadergroep. We onderscheiden diefstal door middel van braak (uit containers, keten, gebouwen die glas/waterdicht zijn, etcetera) en diefstal vanaf de bouwplaats (losliggende boormachine, losstaand raamkozijn, opgeslagen zand/cement en dergelijke).

Installateurs hebben verhoudingsgewijs veel meer last van diefstal door middel van braak ($\pm 90\%$) dan de aannemers ($\pm 25\%$). Andersom ondervinden de aannemers weer meer last van diefstal vanaf de bouwplaats ($\pm 75\%$) dan de installateurs ($\pm 10\%$) ¹.

Interne daders

Daders binnen het eigen bedrijf

Diefstal door de eigen werknemers komt volgens de bouwbedrijven maar weinig voor, zo blijkt uit de interviews. Bij grotere bouwbedrijven (meer dan 20 werknemers) zijn er meestal wel vermoedens dat er spullen ontvreemd worden door eigen medewerkers, maar er valt nauwelijks iets te bewijzen ². Kleinere bouwbedrijven (minder dan 20 werknemers) ontkennen veelal dat diefstal wordt gepleegd door de eigen medewerkers. "We zijn een familiebedrijf met (relatief oudere) mensen die nog normen en waarden hebben", zo wordt wel gezegd. De allerkleinste bouwbedrijven (met minder dan 5 werknemers) geven aan dat diefstal door de eigen medewerkers niet voorkomt. Zij staven dit door aan te geven dat "in de afgelopen jaren eigenlijk niets is kwijtgeraakt". Dat daarbij gemakshalve voorbij wordt gegaan aan de mogelijkheid dat medewerkers ook wel eens bouwstoffen achterover kunnen drukken, moge duidelijk zijn.

Daders van andere bedrijven

Hierbij gaat het om personeel van (onder)aannemers die spullen van elkaar ontvreemden. Denk daarbij bijvoorbeeld aan een timmerman die binnen komt aftimmeren en 'en passant' een gereedliggende mengkraan meeneemt, of een gereedstaand deurkozijn voor zijn buurman op zijn bakkie laadt (alwaar hij zwart een centje bijklust). Het is deze dadergroep die de geïnterviewde personen verantwoordelijk acht voor het leeuwendeel van de diefstallen vanaf de bouwplaats die *overdag tijdens de werkuren* plaatsvinden ³.

Externe daders

Gelegenheidsdaders

Deze groep daders houdt zich bezig met diefstal omdat de gelegenheid zich (meestal) in de eigen woonomgeving voordoet. De dadersgroep is vrij heterogeen: jeugd, omwonenden, doe-het-zelvers, verslaafden, etcetera. Deze daders zijn voornamelijk geïnteresseerd in spullen die relatief 'eenvoudig' vanaf de bouwplaats meegenomen kunnen worden, dus niet al te opvallend en met zo min mogelijk (zwarte) hulpmiddelen. De gestolen waar is meestal voor eigen gebruik. In aantal is de groep gelegenheidsdaders ongetwijfeld het grootst, maar of zij ook de grootste schadepost veroorzaken, is de vraag. Daarvoor komt waarschijnlijk de volgende dadergroep in aanmerking.

1 De installateurs hebben doorgaans weinig materialen buiten opgeslagen. Zij maken bij grote projecten zoveel mogelijk gebruik van containers en bij kleinere projecten nemen de werknemers het gereedschap en zoveel mogelijk installatiemateriaal aan het einde van de dag mee terug naar het bedrijf.

2 Zo is het niet ondenkbaar dat medewerkers vaak medeplichtig zijn aan diefstal, door 'vrienden' er op attent te maken dat "de CV-ketels morgen geleverd worden op de bouwplaats".

3 Bij grotere projecten komt het voor dat buitenstaanders op werkdagen op de bouwplaats 'rondscharrelen' en verantwoordelijk zijn voor een deel van de diefstal vanaf de bouwplaats.

Professionele daders

Met professionele daders worden daders bedoeld, die met (grote) regelmaat en planmatig te werk gaan. De daders opereren niet alleen in de eigen buurt, wijk of stad, maar ook ver daarbuiten. Volgens de geïnterviewde personen is deze dadergroep van diefstal op de bouwplaats (sterk) groeiende.

Er wordt steeds meer met beter en groter inbrekersmaterieel gewerkt. Het volladen van complete opleggers is volgens de geïnterviewde personen geen uitzondering meer. Ook het openbreken van containers, het demonteren van grote partijen reeds geïnstalleerde materialen en diefstal van bouwmaterialen op werkdagen zijn criminele activiteiten van de professionele dader, die steeds meer voorkomen. De gestolen waar wordt veelal opgekocht door erden, die het vervolgens weer in het bouwcircuit brengen.

Samenvatting schattingen geïnterviewden

Installateurs

Diefstal door middel van braak	± 90%
Diefstal vanaf de bouwplaats	± 10%

Aannemers

Diefstal door middel van braak	± 25%
Diefstal vanaf de bouwplaats	± 75%

Daders

Intern eigen bedrijf	± 5%
Intern andere bedrijven	± 15%
Extern gelegenheden	± 60%
Extern professioneel	± 20%

Vernieling

Daders van moedwillige vernieling moeten vooral gezocht worden onder de jeugd, aldus de geïnterviewde personen. Daarnaast blijken inbrekers voor een deel ook vernielers ¹ en willen actiegroepen nog wel eens vernielingen aanbrengen aan politiek gevoelige bouwwerken. Moedwillige vernielingen door de eigen medewerkers of medewerkers van andere, op de bouwplaats opererende (onder)aannemers komen eigenlijk niet voor.

Bekladding

Daders van bekladding moeten vooral gezocht worden onder jongeren in de leeftijd van 12 tot 25 jaar. Onder de eigen werknemers zijn voor zover de geïnterviewde personen konden nagaan geen dader bekend.

Brandstichting

Brandstichting gebeurt hoofdzakelijk door pyromanen/gestoorden en door met vuur spelende kinderen. Bij de eerstgenoemde groep is er sprake van moedwillige brandstichting, bij de tweede groep is dat niet altijd het geval en ontstaat een brand soms uit een 'onschuldig kampvuurtje'. Volgens de geïnterviewde personen is brandstichting door eigen personeel uitgesloten.

¹ Denk bijvoorbeeld aan vernielschade bij inbraak: doorgeknipt hek, ruitje ingetikt, muur beschadigd bij lostrekken geiser, kras op de deur bij het naar buiten vervoeren van de geiser.

2.5 Ethisch gehalte bouwbranche

Malafiditeit en fraude in de bouw behoren niet direct tot het in dit rapport aan de orde zijnde hoofdonderwerp 'de bouw als slachtoffer van criminaliteit', maar het heeft wel direct te maken met de cultuur in de bouw, en die is indirect mede bepalend voor het gedrag in de bouw, waaronder de interne criminaliteit.

Alhoewel het grote publiek ook bij andere branches dan de bouw hun minder positieve associaties de vrije loop laat, ligt dat bij de bouw toch wat specifiek:

Hij stapte uit zijn voertuig en liep met een mooie glimlach het aannemersbedrijf van de gebroeders Loosgoed binnen.

"Ik wil een boerderij laten bouwen", sprak hij. "Een modelbedrijf, u weet wel. Het beste is nog niet goed genoeg!"

"Dat kan," zei de aannemer, "maar dat wordt zwart werk. Ik moet voor zoiets een dubbele prijs rekenen."

"Goed," hernam heer Bommel. "Dat is redelijk". (Marten Toonder)

Overigens werd de omzetwaarde van de totale zwarte produktie in de bouw voor 1991 geraamd op 2,8 miljard gulden, hetgeen overeenkomt met 640 miljoen zwart verdiend geld.

Hoogst bepalend voor de sfeer op de bouw zijn de onderlinge machtsverhoudingen. Dit onderwerp laat zich niet zo eenvoudig omschrijven, maar enkele uitspraken van onderaannemers maken duidelijk hetgeen wordt bedoeld:

Criminaliteit op de bouwplaats meneer? ; die begint al vóór de bouw.

De hoofdaannemer doet ronde langs onderaannemers. Op de begroting staat een post van f.100.000,- ; min of meer standaard de dwingende vraag 'Mag het voor f.80.000,- ?' Dit gedrag kan natuurlijk ingeleid zijn door identiek gedrag van de opdrachtgever.

Eindafrekening en financiering

Eindafrekeningen worden vrij vaak niet door hoofdaannemers betaald, waarbij er nauwelijks wordt geklaagd, immers men mist dan een volgend werk. Daarbij komt dat het onder-aannemen toch al leidt tot het vóórfinancieren van de hoofdaannemer.

Onderaannemers zwakke partij op de bouw

De onderaannemer is specialist in zijn ambacht, maar administratief vaak een nul. Het gevolg is dat men 'alles' bij een 'boekhoudkantoortje' stalt, dat soms ook weer van twijfelachtige kwaliteit is. Dit is een schril contrast met de goed georganiseerde administratieve eenheden van hoofdaannemers.

Corruptie aan de top

Onderaannemers, bouwstoffenhandelaren e.d. worden nogal eens met verplichtingen geconfronteerd die hen aan corruptie doet denken. Veelal betreft het werk en/of materialen voor een tweede huis, woonboerderij e.d. die dan niet of bijvoorbeeld via onderhanden zijnde werken worden verrekend.

Stress op de bouw

Het tempo op de bouw is soms moordend. Men schrijft dit toe aan premiestelsels, de korte bouwtijd e.d.; hoe meer meters men maakt, zoveel te meer men verdient. Dit gaat ten koste van de kwaliteit (alleen mooi en

goed in het zicht) en het tast het wel degelijk aanwezige gevoel voor kwaliteit aan.

'Sponsoring'

Er gaan nogal wat bouwmaterialen en onbetaald werk naar sportverenigingen e.d. Het betreffende (bestuurs)lid hangt de populaire jongen uit; hij ritselt het wel weer even.

Renovatie

Bij renovatie wordt het klimaat als beter ervaren dan op een willekeurig groot werk. De directe schade is beperkt door 'just in time'-leveringen met snelle verwerking, waarbij het voordeel dat vrijwel alles op maat is. Timmerlui e.d. staan op tarief; manco's worden vaak in mindering gebracht op het loon.

Tussen hoofd- en onderaannemers kan de sfeer dus kennelijk gespannen zijn, maar dit kan ook het geval zijn binnen één bedrijf. Enkele uitspraken van medewerkers van een middelgroot aannemersbedrijf maken dit duidelijk. Hierbij wordt opgemerkt dat het hier een holding betreft met meerdere activiteiten in de bouwbranche, waaronder een eigen bouwmaterialenhandel.

Complete pallets

Medewerker gapt bonnenboekjes, haalt complete partijen op pallets uit het centrale magazijn, gaat langs relaties met de mededeling 'Restpartij, mag ik verkopen voor 50% van de nieuwprijs, maar dan wel contant betalen'. Na ontdekking wordt er (ook intern) geen ruchtbaarheid aan gegeven, De betreffende medewerker wordt stil de deur uit gewerkt.

Bouwstoffen

Prima chef, alom bekend in het bedrijf als de beste medewerker. Het voltallige personeel van deze voorraad-afdeling doet evenwel mee aan de systematische diefstal van goederen. Een nieuwe medewerker weigert dit spel, en doet intern aangifte. De chef wordt (ondanks het toch nog moeilijk leverbare bewijs) op staande voet ontslagen met verplichting het e.e.a. terug te betalen. De Sociale Dienst waar de ontslagen chef terecht komt overweegt de schade aan de voormalig werkgever te betalen: 'De man moet toch wel een ernstig sociaal probleem hebben, anders doe je dat toch niet?'.
 De interne beveiliging werkt niet of nauwelijks, en iedereen weet dat. Ondanks slagbomen op het terrein, bonnen, roulerende bewakers aan de poort, verdwijnen toch nog complete partijen. Eens in de zoveel tijd wordt er met klem op gewezen magazijndeuren goed te sluiten, zeker wanneer daar in de buurt toevallig weer eens een inbraakdetector defect is.

Interne beveiliging werkt nauwelijks

De interne beveiliging werkt niet of nauwelijks, en iedereen weet dat. Ondanks slagbomen op het terrein, bonnen, roulerende bewakers aan de poort, verdwijnen toch nog complete partijen. Eens in de zoveel tijd wordt er met klem op gewezen magazijndeuren goed te sluiten, zeker wanneer daar in de buurt toevallig weer eens een inbraakdetector defect is.

Gemanipuleer met bedragen

Managers worden nogal eens benaderd door opdrachtgevers om een aantal onbenoemde bedragen in offertes op te nemen: ingewikkeld gegoochel door corrupte medewerker van opdrachtgever en vaak in diens kielzog een projectmanager.

Hoofd-directie

De directie (intern te vaak sprekend over het tweede huis in Zeeland, de boerderij in Ierland of de boot) dringt steeds weer bij de 'zetbaas-directeuren' van de dochters in de holding aan op het knoeien met

verlies- en winstpercentages, zodanig dat e.e.a. bij controle niet valt te traceren.

Directie

De 'zetbaas-directeuren' voelen zich hoogst ongelukkig met de hen op slinkse wijze toegespeelde steekpenningen. Op vakantie met een caravan die met dat geld betaald is, valt tegen; men voelt zich in de tang genomen en er lijkt geen weg terug te zijn. Eens lekker ouderwets hard en gezond werken, met zichtbare resultaten naar buiten waar je trots op kunt zijn lijkt tegenwoordig niet meer mogelijk.

Het mag duidelijk zijn dat in het zoeken naar oplossingen ter verbetering van het gedrag op de bouwplaats men goede nota moet nemen van de onderlinge machtsverhoudingen in de 'samenwerkende bouw', alswel van het gedrag binnen de ondernemingen zelf. Verheugend is te constateren dat de 'zetbaas directeuren' die veelal uit de bouw voortkomen, ooit nog als timmerman begonnen, zich hoogst ongelukkig voelen in een corrupte omgeving, en in principe weer terug willen naar het 'ambacht'.

■

3. MAATREGELEN TEGEN EXTERNE CRIMINALITEIT

3.1 Inleiding

Het beleidsmatig terugdringen van diefstal, vandalisme en dergelijke op bouwplaatsen komt neer op de beheersing van het risico dat dergelijke ongewenste gebeurtenissen plaatsvinden. Grotere aannemers hebben in hun organisatie vaak structuur aan dit onderwerp gegeven, waarbij één of meerdere functionarissen zich volledig richten op het 'risk-management' binnen het bedrijf. Bij kleinere aannemers wordt op dit punt beleidsmatig veelal weinig of niets gedaan.

Dit risicobeheer kent in zijn algemeenheid de volgende fasen:

- risico-inventarisatie;
- het aangeven van de noodzakelijk te nemen maatregelen;
- het maken van een (basis-) beveiligingsplan;
- coördinatie van de maatregelen;
- uitvoering van de maatregelen;
- evaluatie van de maatregelen.

Voor elke nieuwe bouwplaats moet getracht worden zo nauwkeurig mogelijk vast te stellen:

- wat de risico's zijn;
- het belang en/of de waarde van de op de bouwplaatsen aanwezige objecten;
- hoe groot de risico's zijn, dat schade aan objecten optreedt als gevolg van externe criminaliteit;
- tot welke maximale schade (direct of indirect) elk van deze risico's aanleiding kan geven;
- welke beperkende factoren aanwezig zijn, zoals belemmering van de bedrijfsactiviteiten of de beschikbare middelen;
- welke risico's het bedrijf zelf kan dragen;
- welke risico's kunnen worden verzekerd.

In hoofdstuk 2 werd getracht duidelijk te maken dat het inschatten van risico's (risicofactoren) alsmede de (directe en vooral indirecte) schade tengevolge van vernieling en criminaliteit een hachelijke zaak is. Het aangaan van risicobeheer is met die onzekere eerste stap dan net zoiets als een bouwwerk bouwen op een betonfundering die maar niet hard wil worden. Zonder de theorie van deze aanpak te verwerpen, lijkt het derhalve zinvol te overwegen om elke bouwer in ieder geval een soort basispakket met preventiemaatregelen te laten hanteren. Een pakket dat relatief gemakkelijk kan worden ingevoerd, en dat in de praktijk reeds z'n waarde heeft bewezen en bovendien minstens evenveel opbrengt als het kost. Afhankelijk van plaatselijke omstandigheden (ligging, bouwfase, werkonderbreking etc.) kan daarnaast nog uit een assortiment van aanvullende maatregelen worden gekozen.

3.2 Elementaire beveiligingskunde

Op z'n minst moet men weten waartegen men wil beveiligen, en voorts hoe men wil beveiligen. Dat laatste moet in ieder geval een planmatig karakter hebben. Hier geldt de simpele filosofie van de ketting die niet sterker is dan z'n zwakste schakel.

Typerend voor een bouwplaats is dat de omvang van het risico ook sterk afhankelijk is van de bouwfase; het risico groeit als het ware mee. Men moet zich dan ook de vraag stellen tot welk beveiligingsniveau men per

risico wil gaan. Tegen een stel handlangers uit criminele circuits die reeds een voorschot hebben genoten, en dat zeer waarschijnlijk al direct hebben opgemaakt, om daarna even snel de bestelling op de bouwplaats te komen afhalen, is nauwelijks kruid gewassen. Deze lieden mógen niet met lege handen thuiskomen; de prikkel voor het afhalen van de bestelling is dus zeer groot.

Bij het beveiligen tegen inbraak, diefstal, vernielingen e.d. op de bouwplaats gaat het erom evenwicht te vinden tussen een zeer kostbare vrijwel absolute beveiliging en het onbewaakt achterlaten ervan in het vertrouwen dat men de bouwplaats ongemoeid zal laten.

Onderstaand worden een aantal zaken aangetipt met de bedoeling inzicht te krijgen in de gang van zaken bij de totstandkoming van beveiliging. Dat is 'verplichte kennis', al is het alleen maar om een goede gesprekspartner te zijn bij het aanschaffen van beveiligingsprodukten en/of -diensten. Er wordt daarbij volledig van het inbraakrisico uitgegaan. De gedachte daarachter is dat of men nu komt stelen, vernielen of bekladden, men eerst moet 'inbreken' om zich toegang tot het bouwterrein te verschaffen.

Beveiligingsklassen

In de (inbraak-)beveiligings- en verzekeringsbranche voor 'bestaande gebouwen met inhoud' kent men 4 klassen van beveiliging; bijvoorbeeld klasse 1 voor een woonhuis met een eenvoudige inboedel, en klasse 4 voor een grote juwelierszaak. Boven deze klassen kent men nog een gebied dat is bestemd voor zogenaamde 'vitale objecten' zoals bijvoorbeeld kerncentrales en militaire objecten.

De van toepassing zijnde beveiligingsklasse wordt bepaald met een systeem waarbij per risicofactor een aantal punten worden vastgesteld, en waarbij het totaal aan punten de klasse bepaald.

Deze risicofactoren zijn zeker ter oriëntatie interessant voor de bepaling van het risiconiveau voor bouwplaatsen. Bedoelde risicofactoren zijn:

- het soort gebouw (in aanbouw);
- de ligging (bebouwde kom of afgelegen);
- de waarde van de inhoud van het gebouw.

Per klasse kent men 3 soorten maatregelen; de zogenaamde OBE-maatregelen:

- organisatorisch (O);
- bouwkundig/ mechanisch (B);
- elektronisch (E).

De OBE-maatregelen kennen een zeer verplichte volgorde: altijd eerst O, dan pas B, en daarna eventueel nog E.

Beveiligingstoets

Om te beoordelen of een (inbraak-)beveiligingsplan zinvol is, hanteert men de PIVA-ALRE-filosofie. De Planning in tijd voor een inbraak, de voor Inbraak benodigde tijd, de Verzameltijd voor de buit, en de tijd voor de Aftocht worden in tijd afgezet tegen Alarmering en Reactie.

Deze toets maakt duidelijk dat het in bepaalde situaties volkomen zinloos is om elektronisch te alarmeren omdat het bijvoorbeeld uren duurt voordat er eens iemand komt kijken en handelend kan optreden. In praktische zin gebruikt men de toets om met vooral de B- en E- maatregelen in het beveiligingsplan net zo lang te 'schuiven' tot een bevredigende verhouding in tijd tussen het moment van Inbraak en het begin van Reactie is ontstaan.

Uitvoering beveiligingswerkzaamheden

Nadat een globaal beveiligingsplan is gemaakt, is het verstandig te overwegen de uitvoering in handen te geven van ervaren beveiligingsbedrijven. Dit geldt niet alleen voor manbewaking en/of

elektronische beveiligingsmaatregelen, maar ook voor de bouwkundige maatregelen. Dat laatste lijkt mogelijk wat vreemd, maar in de praktijk blijkt dat in de bouwbranche doorgaans de kennis en feitelijke toepassing van bouwkundige beveiligingscomponenten beperkt is. Zo blijkt men bijvoorbeeld nog wel een voor beveiligingsdoeleinden redelijk bruikbaar hangslot aan te kunnen schaffen. Het gaat veelal fout als het op de aanschaf en bevestiging van een bij het hangslot behorende constructie om het slot op te hangen (de zogenaamde 'overval') aankomt. Het komt er dan vaak op neer dat het 'drie sterren'- hangslot met verkeerde bevestigingsmiddelen op een 'blikken' overval geplaatst.

Een goede oriëntatie vooraf bij slotenspecialisten en installateurs van bouwkundige- en elektronische beveiligingen is dus zeer gewenst.

Anderzijds kan men ook gebruik maken van de kennis en ervaring op dit gebied van grote aannemers. Bouwbedrijven die zijn verenigd in de Vereniging Grootbedrijf Bouwnijverheid ('VGBouw') hebben al weer geruime tijd geleden een Kontaktgroep Materieel ('KOMAT') opgericht. KOMAT is zich ook zeer gericht bezig gaan houden met preventiemaatregelen voor diefstal en vandalisme op de bouwplaats. KOMAT stelt volgaarne haar kennis en ervaring ter beschikking aan kleinere aannemers, c.q. de organisaties daarvan, zoals de NVOB.

3.3 Organisatorische maatregelen

Preventie dient zoveel mogelijk te beginnen met een aantal gemakkelijk te nemen organisatorische maatregelen, die door hun eenvoud soms vergeten worden. Zij vormen echter een essentieel onderdeel van een beveiligingsplan. Let wel, dit plan en dus ook de organisatorische maatregelen dienen 'mee te groeien' met de bouw. Er kan hierbij worden gedacht aan:

- sleutelbeheer;
- overleg met politie;
- inschakeling particuliere bewakingsdienst;
- inhuren professioneel beveiligingsbedrijf met honden;
- aanknopen van relaties in aangrenzende buurt(en);
- merken en registreren van materieel;
- onuitwisbaar merken van losse kabels of kabeleinden;
- gedragsverbeterende programma's voor het personeel op de bouwplaats; ('safety- en security-awareness'-programma's; invoeren gedragscode);
- opslag van materialen;
- beheer van de bouwplaats.

Vakantieperioden

Bouwplaatsen blijken in de vakantieperioden zeer gevoelig voor diefstal, vernielingen etc. Vaak speelt hier een nabijgelegen woonwijk met veel jeugdigen een rol. In zeer risicovolle situaties loont het dan de moeite te overwegen dat de aannemer op een daarvoor geschikt terrein met daarvoor geschikt personeel op of nabij de bouwplaats een 'timmervakantie' organiseert.

In ieder geval moeten per keer weer intern de risico's van een dergelijke periode onder de aandacht worden gebracht.

Op z'n minst zou daarbij de 'Aboma'-controlelijst voor 'onderbreking werk voor langere duur' worden gehanteerd. Deze lijst gaat gedetailleerd in op:

- wand- en vloeropeningen;
- steigers;
- bouwliften;
- kranen;

- elektrische installaties;
- gereedschappen en werktuigen;
- werkloodsen, magazijnen, schaftlokalen;
- materiaal/ materieel;
- toegang tot de bouwplaats en/of bouwwerk;
- bewaking.

Een aantal grotere aannemers blijkt op basis van deze 'Aboma'-controlelijst een checklist voor eigen gebruik te hebben ontwikkeld. Deze verplicht dan (naast aandacht voor voornoemde 'Aboma'-punten) tot het treffen van een aantal specifieke maatregelen en het per werk kunnen verstrekken van de gegevens betreffende zaken zoals:

- sleuteladressen;
- alarmcodes beveiligingsinstallaties;
- eventuele bewakers of bewakingsdiensten;
- informatieve mededelingen op de keet ('in geval van nood');
- sleutels per werk met label op het hoofdkantoor;
- voor noodgevallen: per werk de namen, adressen, telefoonnummers van contactpersonen van installateurs, onderaannemers, opdrachtgever, brandweer en politie;
- de aanwezigheid van eventuele doorwerkers.

3.4 Technische maatregelen

Organisatorische maatregelen richten zich vooral op procedures die (de gevolgen van) diefstal, vernielingen e.d. van bouwmaterialen en materieel moeten beperken. De groep van technische maatregelen richt zich vooral op allerlei soorten barrières die onbevoegden van de bouwplaats moeten weren. Ze worden hier als volgt ingedeeld:

Bouwkundige maatregelen

Hekwerken en poorten

Het plaatsen van hekken rondom de bouwplaats en het controleren van de toegang tijdens werktijd hebben een aantoonbaar beschermende functie. Aanbevolen wordt hekken toe te passen met een hoogte van minimaal 2,5m welke onderling goed (voor buitenstaanders moeilijk losneembaar) aan elkaar gekoppeld kunnen worden. Poorten dienen te zijn voorzien van deugdelijke sloten.

Aan- en afvoerwegen met daarbij behorende poorten moeten zeker ten tijde van de afbouwfase goed worden gecontroleerd.

Compartimentering op het terrein

Om externe diefstal, maar ook diefstal door eigen personeel of van onderaannemers te voorkomen kan men overwegen geautoriseerde zones in te stellen op de bouwplaats. Dit kan men realiseren door bijvoorbeeld op het terrein te compartimenteren met hekwerken en poorten, bijvoorbeeld rond loodsen die toegankelijk zijn voor een beperkt aantal mensen. Deuren van dergelijke loodsen kunnen aanvullend worden voorzien van codesloten. Voor materialen die voorheen nog in de openlucht konden worden opgeslagen, zoals bijvoorbeeld kunststof rioleringsmaterialen, dient te worden overwogen deze in afsluitbare stalen containers op te slaan.

Beveiliging van schaftwagens, bouwketen en loodsen

De beveiliging van schaftwagens, bouwketen en loodsen dient zich in eerste instantie te richten op inbraak. Ze kunnen qua inbraakbeveiliging als vastgoed worden beschouwd, zodat men bijvoorbeeld de NEN-5088/89 van toepassing kan verklaren, c.q. dat men de in de SBR-serie 'Beveiliging

van gebouwen' aangedragen praktijkoplossingen kan hanteren. De nadruk dient vooral te worden gelegd op zaken als hang-en sluitwerk, deurbladmateriaal en glasafscherming. De praktijk leert dat waar de inbraakbeveiliging faalt, de oorzaak vaak ligt in slechte detailleringen c.q. bevestigingsmethodieken. Zo zijn op zich goede hangsloten vaak uiterst knullig op containers of poorten bevestigd. De kennis omtrent speciale voor dit doel ontwikkelde bevestigingshulpmiddelen blijkt op de bouw vaak zeer beperkt.

Compartimentering in bouwketen en andere ruimten

In bouwketen, loodsen e.d. kan het zinvol zijn te compartimenteren d.m.v. bijvoorbeeld kooien (met deurtjes voorzien van hangsloten) vervaardigd uit strekmetaal, of speciaal voor de bouw ontwikkelde (te verankeren-) stalen gereedschapskasten en -kisten ('safes'). Voor eventuele administratieve eenheden op de bouw kan toepassing van de gebruikelijke (ook weer te verankeren-) data-safes en brandkasten worden overwogen. Samen met een elektronisch alarmsysteem en een goed georganiseerde alarmopvolging kan dan een vrij hoge graad van beveiliging worden bereikt. Wanneer het onderhanden zijnde bouwwerk zich daarvoor leent kan ook daarin tijdelijk worden gecompartmenteerd. De industrie levert daarvoor ondermeer speciale stalen deuren die op eenvoudige wijze tijdelijk zeer goed (zonder schade aan het gebouw) bevestigd kunnen worden. Vooral voor woningen en woongebouwen kan dit aantrekkelijk zijn.

Verlichting

Verlichting blijkt steeds weer een goede barrière te zijn, vooral in combinatie met andere maatregelen. Vooral hekwerk, poorten en loodsen komen voor verlichting in aanmerking. Ook hier dient weer op een goede detaillering te worden gelet. Armaturen, lichtbronnen, palen en steunen, kabels, kasten voor schakelaars en zekeringen, en bevestigingsmiddelen dienen vandalisme-bestendig te zijn uitgevoerd.

Elektronische maatregelen

Alarmsystemen

De markt biedt een grote variatie aan elektronische beveiligingsapparatuur, waarbij het systeem vrijwel altijd bestaat uit een centrale unit met automatische telefoonkiezer, 220V-voeding met noodstroomvoorziening. Op de centrale unit kunnen de diverse typen bewegingsdetectoren worden aangesloten. Veelvoorkomende bewegingsdetectoren maken gebruik van detectie-technieken waarbij 'passief infrarood', 'ultrasonore geluidstrillingen' of 'radar' een rol spelen. Groot euvel bij alarmsystemen is hetodeloos alarm. Om die reden wordt met klem geadviseerd gebruik te maken van de diensten van erkende beveiligingsinstallateurs, en er op toe te zien dat zoveel mogelijk gecertificeerde beveiligingscomponenten worden toegepast.

Men kan alarmsystemen op de bouw vrij snel en gemakkelijk (tijdelijk) vast installeren, maar het is ook mogelijk mobiele apparatuur op tijdelijk risicovolle plaatsen toe te passen. Alarmsystemen kunnen op eenvoudige wijze worden uitgebreid met (onopvallend geplaatste-) TV-camera's, zodat men letterlijk (via bijvoorbeeld het telefoonnet) zicht kan krijgen op de daders of de omstandigheden waaronder het alarm is ontstaan.

Alarmering

Afhankelijk van plaatselijke omstandigheden kan worden overwogen (vandalisme-bestendige) flitslampen en/of sirenes toe te passen. In ieder geval zal bij toepassing van een alarmsysteem er op z'n minst een stil alarm via het openbare telefoonnet naar een particuliere alarmcentrale

(PAC) uit moeten gaan. Overwogen kan worden voornoemde optische- en acoustische alarmering vertraagd te laten functioneren ten opzichte van het direct uitgaande stille alarm. Dit biedt een verhoogde kans daders op heterdaad te betrappen.

Alarmopvolging

Het stille alarm wordt door een particuliere alarmcentrale (PAC) ontvangen. Deze PAC's vallen onder de regelgeving voor particuliere beveiligingsorganisaties van het Ministerie van Justitie. De toegelaten organisaties hebben een PAC-nummer. De PAC voert bij een alarmering de instructies uit die eerder zijn vastgelegd. Dat kan bijvoorbeeld bestaan uit het dirigeren van een (ook weer toegelaten) particulier beveiligingsbedrijf naar de plek des onheils. Dergelijke bedrijven hebben een ND-nummer. Daarnaast kan de PAC, als dat is vastgelegd, natuurlijk ook de betreffende uitvoerder en/of politie benaderen.

Specifieke produkten

De beveiligingsindustrie houdt zich bij voortduring bezig met het ontwikkelen van produkten die bij zeer specifieke beveiligings-problemen uitkomst kunnen bieden. Voorbeelden hiervan zijn:

CV-ketelsloten

De steeds mooiere maar ook duurder wordende (combi-)CV-ketels worden frequent ontvreemd op bouwwerken. Ze zijn soms maar net (of nog net niet) geplaatst, of ze zijn al wég. Gemonteerde ketels kunnen worden voorzien van een zeer zwaar slot dat eerst na oplevering en ingebruikname van het gebouw wordt verwijderd. Daarnaast kunnen ketels qua besturende elektronika incompleet worden geleverd ofwel van een PIN-code worden voorzien, hetgeen de afzetmogelijkheden bij helers beperkt.

Containerkooi

Open afvalcontainers worden bij voorkeur ook door anderen gebruikt, door gemakzucht, maar zeker ook door verscherpte milieuwetgeving en sterk stijgende stortkosten. Een afsluitbare stalen kooi kan hier uitkomst bieden. Er zijn systemen die aan elkaar gekoppeld kunnen worden, zodat in een 'kooitunnel' meerdere containers afgeschermd kunnen worden.

Speciale gereedschapkasten

Er is een trend waarneembaar dat steeds meer (vooral installerende-) bedrijven gebruik maken van afsluitbare mobiele stalen gereedschapkasten. Ze hebben een inbraakwerendheid die aan een kluis doet denken. Er bestaan uitvoeringen die één geheel vormen met een kruiwagen, maar er zijn ook talloze uitvoeringen in de vorm van een aanhangwagen voor personenauto of busje. In deze kisten kunnen vaak meerdere kleine gereedschapkasten worden ondergebracht. Veel van deze rijdende gereedschapskisten zijn in eigen aannemers- of installatiebedrijf ontwikkeld.

Aansprakelijkheid

Bedrijfsmatig werken impliceert aansprakelijkheid; maar ook als het bedrijf stil ligt gaat de aansprakelijkheid door. Kinderen die op een bouwterrein (kunnen) spelen moeten bijvoorbeeld niet met gevaarlijke (halflege) spuitbussen in aanraking kunnen komen, of moeten niet op eenvoudige wijze een bouwlift kunnen bedienen. Het toepassen van beveiligingen kan soms ook (onverwacht) onaangename juridische gevolgen opleveren (privacy, visitatie, honden, prikkeldraad etc.); daar moet dus over worden nagedacht. In de literatuurlijst zijn om die reden de gegevens van de oriënterende rapportage 'Technopreventie en regelgeving' opgenomen. ■

4. MAATREGELEN TEGEN INTERNE CRIMINALITEIT

4.1 Inleiding

Eerder wordt in dit rapport gesproken over het 'ethisch gehalte' van de bouwbranche (hoofdstuk 2.5), waarbij aan de hand van uitspraken van (onder-)aannemers getracht wordt aan te geven wat hiermee zo ongeveer wordt bedoeld.

Het onderwerp staat sinds kort hevig in de belangstelling hetgeen op z'n minst de bespreekbaarheid van dit nogal gevoelige onderwerp aanmerkelijk verbetert. Naarmate de media meer rapporteren dat (leidinggevende) personen en organisaties de grenzen van fatsoen hebben overschreden, daarover in vakbladen artikelen verschijnen en regelmatig congressen worden georganiseerd zullen ontkenningen en gevoeligheden rond dit onderwerp waarschijnlijk steeds meer verdwijnen.

4.2 Platform

In 1992 werd het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (NPC) ingesteld door de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken. Het Platform kwam onder voorzitterschap van mr.A.Kosto te staan en kreeg als leden vooraanstaande personen uit het bedrijfsleven en overheid. Voor speciale onderwerpen werden speciale stuurgroepen in het leven geroepen. Een van deze stuurgroepen is de 'Stuurgroep Beroepsmoraal en Misdaadpreventie', met als leden vooraanstaande personen uit de drie hoofdsectoren overheid, bedrijfsleven en vrije beroepen. Zij bevordert de criminaliteitspreventie door de drie hoofdsectoren te stimuleren tot het elk voor zich en gezamenlijk treffen van maatregelen en voorzieningen tegen de gevolgen van normvervaging en onethisch en crimineel handelen.

Bespreekbox

Het blijkt dat binnen alle sectoren discussie nodig is over wat wel en niet mag en kan. Dit kan uitmonden in bijvoorbeeld een aangepaste interne controle, trainingen of het ontwerpen en naleven van een gedragscode. De stuurgroep 'Beroepsmoraal en misdaadpreventie' van het NPC heeft enkele instrumenten ontwikkeld om de bedoelde discussie te vergemakkelijken. Deze instrumenten zijn opgenomen in de 'Bespreekbox', een koffertje met daarin de handreiking 'Hoe wapen ik mijn organisatie tegen criminaliteit?', het manifest 'Samen sterk tegen criminaliteit', voorbeeldenboekjes, een video, posters, aandachtspuntenlijsten en deurkrukhangers.

Van belang is dat de te treffen maatregelen (bijvoorbeeld het ontwikkelen van gedragscodes) niet alleen betrekking hebben op werknemers, maar ook op werkgevers, het bestuur, de directie en toezichthouders van een organisatie.

4.3 Maatregelen van overheden

Niet alleen de 'Bespreekbox' wordt ingezet. 'Het ligt op de weg van betrokken departementen maatregelen te nemen tot een doeltreffende en doelmatige bestrijding van wetsovertredingen op hun respectieve beleidsterreinen', zo wordt gesteld in de Beleidsbrief 'Gecoördineerd bouwbeleid' welke op 14 mei 1994 door de Minister van VROM werd verzonden aan de Tweede Kamer. Aandachtsgebieden zijn onder meer:

Belastingdienst

Alhoewel het verlies aan belastingen en premies aanzienlijk minder groot is dan de omvang van de zwarte bouwproductie, is de overheid van mening dat specifieke maatregelen nodig zijn.

Via daartoe speciaal ingestelde 'bouwteams' verzamelt en ontwikkelt de Belastingdienst kennis over specifiek voor de bouwnijverheid geldende aspecten. In het kader van de Fraudenota zijn verschillende projecten ter hand genomen waarin enkele grootschalige en langlopende bouwprojecten intensief met controles zullen worden begeleid. Daarbij zullen ook waarnemingen ter plaatse worden uitgevoerd.

Ook zullen er regionale of landelijke acties komen waarbij twee eenheden van de Belastingdienst ervaring opdoen met het controleren van kleinere bouwwerken zoals vrij-sectorwoningbouw, al dan niet in de particuliere sfeer. Hierbij zal op locatie worden gecontroleerd, ook buiten normale kantooruren.

Georganiseerde criminaliteit

In september 1993 hebben de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken de nota 'De georganiseerde criminaliteit in Nederland; dreigingsbeeld en plan van aanpak' aan de Tweede Kamer gepresenteerd. Een centraal thema in deze nota vormt het preventief beleid om doorgroei van criminele groeperingen in de diverse terreinen van de samenleving, zoals het bedrijfsleven, te voorkomen of te bemoeilijken. Alertheid bij overheidsinstanties is hier van wezenlijk belang. Deze alertheid dient onder meer gericht te zijn op degenen met wie de overheid overeenkomsten sluit en de voorwaarden en condities waaronder men de onderhandelingen voert. Gezien de enorme transacties in de bouwbranche is deze waakzaamheid des te meer van belang.

De bouwbranche als slachtoffer van criminaliteit

Omdat interne criminaliteit in de bouwbranche ook belangrijke negatieve effecten in de niet-materiële sfeer kan hebben (zoals verlaging van de arbeidsmoraal, achteruitgang van de werksfeer en normvervaging) kan worden geconcludeerd dat de bouw veel schade ondervindt van criminaliteit door de eigen werknemers.

Het Ministerie van Justitie steunde dan ook het initiatief van de Stichting Bouwresearch (SBR) om onderzoek te laten verrichten naar de interne- en externe criminaliteit op en rond bouwplaatsen. Op basis van dit onderhavige onderzoek zullen produkten voor kennisoverdracht worden ontwikkeld waarmee in de bouwbranche getracht zal worden de externe- en interne criminaliteit terug te dringen.

Toezicht politie bij aanbesteding

Tekenend voor de actualiteit en bespreekbaarheid van criminaliteit in- en rond de bouwbranche is de mededeling van politie en justitie in Amsterdam dat zij toezicht zullen gaan houden op de aanbesteding van een nieuwe metrolijn. Op die manier wil men voorkomen dat de maffia invloed krijgt op dit projekt van ca. 1,6 miljard gulden. Dit gebeurt als proef in het kader van 'criminaliteitspreventie bij de aanbesteding van grote projecten'. Deze aanpak is niet nieuw. Ook in Amerika is het al geruime tijd bekend dat criminele organisaties proberen te infiltreren in bonafide bedrijven en overheidsorganen. In New York ontwikkelden politie en justitie een instrument om te voorkomen dat malafide bedrijven voet aan de grond krijgen: de criminele audit. Deze audit is te onderscheiden in twee vormen: een repressieve- en een preventieve audit. De repressieve audit kan door een openbare aanklager worden aangeboden aan een onderneming die incidenteel strafbare feiten heeft gepleegd. Dit leidt dan tot een advies over de manier waarop het bedrijf zich voortaan beter kan wapenen tegen criminele infiltratie. De preventieve audit is vergelijkbaar met voornoemde aanpak bij de aanbesteding van de nieuwe Amsterdamse metrolijn.

4.4 Enkele praktische oplossingen

In praktische zin blijken er met enige creativiteit al heel wat concrete maatregelen mogelijk om het interne ongewenste gedrag op werkvloerniveau bij te sturen.

Te denken valt bijvoorbeeld aan het:

- per medewerker verhogen van de eigen (financiële) verantwoordelijkheid;
- laten betalen bij ontdekking van (kleine) diefstal;
- 'voor eigen gebruik thuis' van materialen legaliseren;
- overwegen (installerende) bedrijven binnen het wettelijk toegestane kader op te splitsen in kleine zelfstandige (1 persoons-) eenheden;
- bevorderen van constructies waarbij de medewerkers aandeelhouder worden;
- het samenstellen van een ethische gedrags- of bedrijfscodes.

Voor wat betreft dit laatste punt is in bijlage 2 onder 'Ethische gedrags- of bedrijfscodes' een voorbeeld van een model van aanpak opgenomen.

■

5. INTEGRATIE VAN BEVEILIGINGEN

Op zoek naar synergie

Als reactie op maatschappelijke ontwikkelingen en wettelijke eisen zijn bedrijven in toenemende mate aandacht gaan besteden aan kwaliteits-, arbeidsomstandigheden (arbo)- en milieuzorg. Voor deze drie zorggebieden kunnen vergelijkbare matrixen worden gemaakt als in onderstaand overzicht '*ontwikkelstadia beveiliging*'.

Stadium 1: onbekendheid

Houding management:
Beveiliging is bewaking en target hardening. Beveiliging is zaak van beveiligers.

Status van beveiliging:
Beveiliging is losse, uitvoerende eenheid.

Probleemaanpak:
Men gaat problemen te lijf als ze zich voordoen. Onvoldoende probleemdefiniëring.

Stadium 2: ontwaken

Houding management:
Men erkent dat er beveiligingslacunes zijn, maar is niet bereid er tijd/ geld in te steken.

Status beveiliging:
Beveiliging wordt versterkt, maar nadruk blijft op uitvoerende taken (bewaking) en target hardening.

Probleemaanpak:
Problemen worden iets gericht aangepakt, maar naar lange- termijn oplossingen wordt niet gezocht.

Stadium 3: doorbraak

Houding management:
Men leert meer over veiligheidsproblemen en begint in te zien dat een andere aanpak van beveiliging nodig is.

Status van beveiliging:
Er ontstaat direct contact tussen beveiliging en management. Beveiliging komt in de portefeuille van één van de topmanagers.

Probleemaanpak:
Beveiliging wordt systematisch aangepakt. Problemen worden rationeel benaderd en opgelost.

Stadium 4: wijsheid

Houding management:
Men formuleert actief een beveiligingsbeleid. Men past waar nodig de bedrijfsvoering aan. Men zoekt naar raakpunten met andere zorggebieden.

Status beveiliging:
Beveiliging is een staf-aangelegenheid geworden. Beveiliging wordt betrokken bij andere zorggebieden (arbo, milieu, kwaliteit).

Probleemaanpak:
Beveiligingsproblemen worden in een vroeg stadium gesignaleerd. Alle afdelingen/ functies staan open voor verbeteringssuggesties.

Stadium 5: zekerheid

Houding management:
Men ziet beveiliging als een geïntegreerd onderdeel van de bedrijfsvoering en bedrijfscultuur.

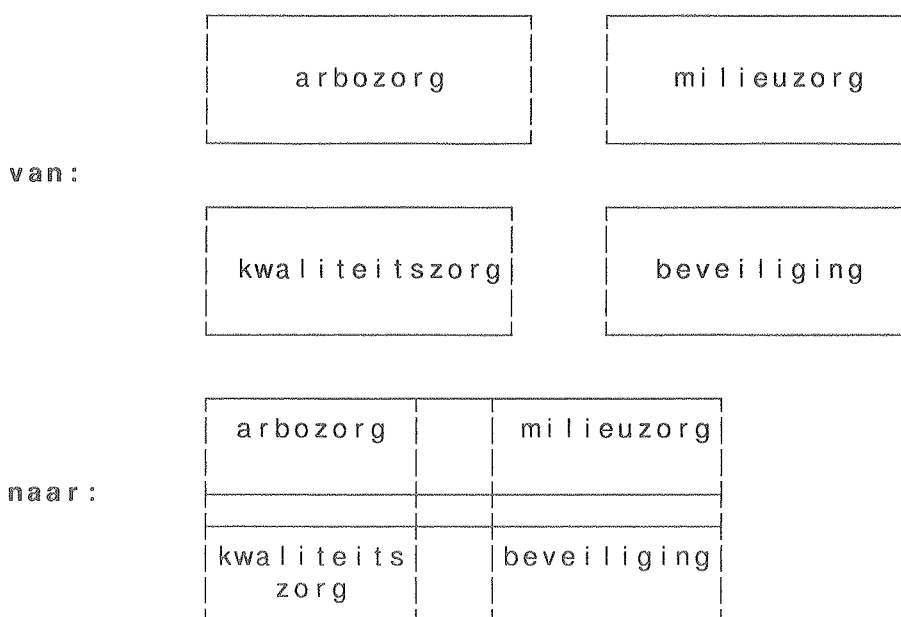
Status van beveiliging:
Een directielid is beveiligingsmanager. Beveiliging is een continu aandachtspunt geworden.

Probleemaanpak:
Beveiliging werkt geïntegreerd en pro-actief. Bewaking/ target hardening is sluitpost geworden.

In het algemeen geldt dat bedrijven qua veiligheidszorg en arbo al aardig ver ontwikkeld zijn, terwijl de milieuzorg en beveiliging nog in één van de eerste ontwikkelingsstadia vertoeven.

Recent is het bewustzijn ontstaan dat er opvallende overeenkomsten bestaan tussen kwaliteitszorg, arbo-zorg en milieuzorg. Opmerkelijk is daarbij dat er ook opvallende overeenkomsten bestaan tussen de kwaliteitszorg en arbo-zorg enerzijds, en het 'zorggebied beveiliging' anderzijds. Door gebruik te maken van deze overeenkomsten kan efficiënter en effectiever omgegaan worden met de aanwezige kennis en kostbare tijd en middelen, wat zowel de beveiliging ten goede kan komen als de andere twee zorggebieden en het bedrijf in totaliteit.

Juist nu de belangstelling voor een nadere uitwerking van synergie-mogelijkheden tussen zorggebieden nog in de kinderschoenen staat, is het van belang om het zorggebied beveiliging in deze ontwikkeling mee te nemen. Het volgende overzicht *'bewustwording van de samenhang van zorggebieden'* geeft een beeld van de wijze waarop de bewustwording over de samenhang van de zorggebieden zich zou moeten ontwikkelen.

Beveiliging en bouwproces

Opdrachtgevers, ontwerpers en uitvoerders moeten zich in toenemende mate intensief gaan bezighouden met het 'Bouwprocesbesluit Arbeidsomstandighedenwet'. Zo moet er per augustus 1994 in bouwprojecten verplicht aandacht worden besteed aan de veiligheid en gezondheid van bouwvakkers. Zowel tijdens de ontwerpfasen als tijdens de bouwfasen moet een coördinator worden benoemd die een plan opstelt dat moet voldoen aan de regels met betrekking tot veiligheid en gezondheid op de bouwplaats. De benoeming vindt respectievelijk door de opdrachtgever en de hoofdaannemer plaats. Zie verder bijlage 3 'literatuur'.

Ernstige overweging

Met verwijzing naar de hiervoor gegeven visies en ontwikkelingen zou de bouwbranche zeer ernstig in overweging moeten nemen de toenemende zorg op de bouw voor beveiliging, veiligheid, aansprakelijkheid, gezondheid en milieu in organisatie en uitvoering te integreren in één totaal-preventieprogramma. ■

6. SUGGESTIES VOOR KENNISOVERDRACHT

6.1 Inleiding

Uit de SBR-studie blijkt dat vrijwel de gehele bouwbranche op één of andere manier wordt geconfronteerd met 'criminaliteit op de bouwplaats'. De hierdoor in de bouwbranche veroorzaakte schade is groot in verhouding tot de schade van het totale bedrijfsleven.

Het gaat de gehele bouwbranche aan.

Doel is vooral het bespreekbaar maken van de problematiek. Simpele voorlichting werkt vaak niet. Kwaliteitsbeleid zou hier in dat verband dan ook dé kruiwagen kunnen zijn.

De directe doelgroepen en vooral die functionarissen binnen de uitvoerende bedrijven die met dit fenomeen te maken hebben en krijgen zijn:

- de uitvoerende bedrijfsleider c.q. uitvoerder;
- functionarissen bedrijfsbureau;
- management.

Deze indeling geldt ook voor de belangrijke groep onderaannemers en de uitvoerende toeleveranciers.

Om de bouwbranche wakker te schudden zijn de resultaten van de SBR-studie uitstekend geschikt. Echter als instrument kan de uitvoerder (als de meest belangrijke gebruikersgroep) met deze gegevens nog zeer weinig. Wil men criminaliteit bestrijden dan zal met *veel visueel materiaal* (illustraties geënt op de bouwplaats) duidelijk gemaakt moeten worden welke voorkomende maatregelen er genomen moeten worden.

Voor het management is het belangrijk om te weten welke *financiële consequenties* dit voor de bedrijven oplevert; dat kan via bijvoorbeeld een soort programma van eisen.

6.2 Produkten

Reeds voorafgaande aan het SBR-onderzoek gingen (op basis van de bevindingen uit de SBR- 'Verkenning beveiliging op de bouwplaats') de gedachten uit naar:

- posters, folders, kalender, stickers of andere simpel aansprekende produkten voor de werkvloer;
- een video en/of een artikelenserie in een veelgelezen vakblad voor de projectleiders/hoofduitvoerders;
- een kort en helder rapportje (soort brochure) voor het management.

Er zal nader moeten worden bezien of deze produkten voldoen aan de onder 6.1 genoemde uitgangspunten.

Er dient zeker overwogen te worden alle produkten qua uitvoering en stijl te baseren op de 'Bouwen Zo!'-formule van de SBR. Met deze vorm van kennisoverdracht zijn in de bouw zeer goede ervaringen opgedaan.

6.3 Directie

Uit de interviews is gebleken, dat een produkt voor het management het meest aanspreekt. Dit is niet zo verwonderlijk, aangezien het merendeel van de personen die zijn geïnterviewd tot deze doelgroep behoren.

Met betrekking tot de inhoud van het rapportje of brochure komen de geïnterviewde personen niet verder dan dat ze graag willen weten welke

preventieve maatregelen er zo al door bouwbedrijven genomen worden of genomen kunnen worden.

6.4 Projektleiders

Een video voor de projectleiders wordt over het algemeen zinvol geacht. De video mag niet langer duren dan 10 à 15 minuten en moet spelenderwijs en met humor de informatie verschaffen. De video kan op uitvoerdersoverleg getoond worden en eventueel ook door uitvoerders vertoond worden aan overig personeel.

6.5 Werkvloerinfo

Over het voorlichtingsmateriaal voor de werkvloer lopen de meningen uiteen. Waar de één heil ziet in een poster, ziet de ander dat juist niet zitten en gelooft men meer in stickers. Dit zou kunnen betekenen dat beide produkten aangeboden moeten worden, zodat een bouwbedrijf de keuze heeft welk voorlichtingsmateriaal men wil gebruiken. Bovenstaande voorlichtingsprodukten zijn niet origineel. Om er toch een eigen gezicht aan te geven, is het wellicht aardig de produkten in één produkt aan te bieden.

Een goed voorbeeld hiervan is de al eerder in dit rapport (4.2) genoemde 'Bespreekbox' ('Laakbaar gedrag is lastig bespreekbaar te maken') van het Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing. In de doos bevindt zich een video, een manifest, een aandachtspuntenlijst, een voorbeeldenboekje, een handreiking, posters en deurhangers. Dit alles met slogans zoals 'Werk jezelf niet in de problemen' of 'Hou criminaliteit buiten de deur'. Met deze middelen kan op diverse niveaus in de organisatie gewerkt worden aan onder andere 'een effectieve dam tegen crimineel gedrag'. De handreiking en de lijst met aandachtspunten zijn voor de leiding van de organisatie, terwijl de werknemers met de overige middelen worden benaderd. De actie werd door landelijke dagbladen goed opgepikt met koppen zoals 'Overheid en bonden tekenen gedragscode', 'Anti-fraudeactie onder werknemers', 'Ondertekening manifest Samen sterk tegen de criminaliteit'.

Voor bouwbedrijven zou ook zoiets opgezet kunnen worden. Te denken valt dan aan bijvoorbeeld een gereedschapsbox, waarin de voorlichtingsmaterialen veilig zijn opgeborgen.

Ook moet er wel iets mogelijk zijn met een klauwhamer bij gebruikmaking van kreten als 'Klauwplaats of bouwplaats?' of in breder verband 'Geen geklauw in de bouw'.

6.6 Introductie

Bij een landelijke start van een 'criminaliteitspreventie-plan voor de bouw' zou gedacht kunnen worden aan een introductie tijdens een evenement zoals de 'Bouwbeurs'. Gelijktijdig zou er dan in vakbladen zoals 'Bouwwereld' en 'Aannemer' een artikelenserie van start kunnen gaan. Een grote verzekeraar, verzekeringsorganisatie, branchevereniging of (tijdelijke) combinatie daarvan, zou als trekker moeten fungeren.

6.7 Soortgelijke acties in andere branches

Transport en Logistiek Nederland, de overkoepelende organisatie in de transportwereld, waarbij zo'n 7000 bedrijven zijn aangesloten, startte een projekt om ondernemers te beschermen tegen de toenemende criminaliteit waarmee de bedrijfstak wordt geconfronteerd. In deze branche zou jaarlijks bijna de helft van de transport-ondernemingen slachtoffer worden van criminaliteit. Het gaat daarbij niet alleen om diefstal van vrachtauto's en lading, maar ook om vernieling, sabotage en fraude. Een gemiddeld transportbedrijf wordt daardoor opgezadeld met een kostenpost die in de

tonnen kan lopen en vaak niet kan worden verhaald. De directe schade voor de bedrijfstak zou volgens Transport en Logistiek Nederland jaarlijks in de tientallen miljoenen guldens lopen.

Deze organisatie komt nu met een op maat gesneden beveiligingsplan voor de transportsector. Voor dit plan is een model transportbedrijf van top tot teen doorgelicht op criminaliteitsrisico's.

Bij het Hoofdbedrijfshap Detailhandel is een actie van start gegaan onder de leden van de onder deze koepelorganisatie vallende werkgevers- en werknemers-organisaties. Invalshoek is de stelling dat het een illusie is te veronderstellen dat alleen klanten in winkels stelen, en eigen medewerkers of andere personen die beroepsmatig toegang tot de winkel hebben (leveranciers, onderhoudsmonteurs, schoonmaakpersoneel e.d., dat niet doen. Als instrument hanteert men daarbij een 36 pagina's tellende brochure, die naast beschouwelijke aanloopjes en aanpak van het probleem overgaat in concrete voorstellen voor duidelijke regels, administratieve controle, vermoedens, sancties, personeelsaankopen, kasinstructies, schuldbekentenis, schorsingsbepalingen in cao's en checklist.

Overwogen zou kunnen worden gebruik te maken van de kennis en ervaring die men in deze bedrijfstakken heeft opgedaan met overwegingen, ontwerp en uitvoering van hun actieplannen.

■

Interviews 'Criminaliteit op de bouwplaats';

Gebruikte trefwoorden bij de vraagstelling:

Algemene informatie:

- datum
- gesproken met
- functie
- berijfsomvang/ aantal personeelsleden
- soort bedrijf/ aannemer van/ afbouw van/ installateur van
- lid branche-organisatie

Criminaliteitsvormen

- ervaring met:
- diefstal
- vernielingen
- bekladding
- brandstichting
- anders
- (vermoedelijke) daders
- externe/ interne daders

Schade-ervaringen

- bouwwerk
- bouwstoffen
- installatiemateriaal
- handgereedschappen
- hulpmaterieel
- keten/ containers
- anders
- procedures bij schade
- incidenten-registratie
- aangifte/ PV

Schade-omvang

- criminaliteitsgebonden schade
- zichtbaar in
- schadecijfers
- inzage
- directe schade
- bedrijfsschade
- verzekeringsvormen
- eigen risico

Preventie

- preventie-structuur:
- kennis/ wie/ waar
- wie organiseert
- schriftelijke instructies
- preventie-maatregelen:
- organisatorische maatregelen
- bouwkundige maatregelen
- elektronische maatregelen
- preventie-ervaringen/ effecten:
- eigen maatregelen

- maatregelen derden
- evaluaties
- relatie kantoor/ werkvloer
- bekendheid met branche-aanbevelingen

SBR-actie

- zinvol
- overdrachtsvormen: boekje/ video/ poster/ media
- collectieve acties
- suggesties

opmerkingen

■

Ethische gedrags- of bedrijfscode

Model zoals gepresenteerd op de themadag 'Niet- ambtelijke corruptie' van de Vereniging Beveiligingsmanagers Nederland (VBN) te Hoofddorp, op 27 mei 1993.

Inhoud

1. Definitie gedragscode
2. Doel gedragscode
3. Model van aanpak

1. Definitie gedragscode

Een ethische gedragscode is een verzameling van binnen de organisatie doordachte ethisch geïnspireerde uitgangspunten, waarin gedragsregels worden geformuleerd voor werknemers en waarin de ondernemingsfilosofie en verantwoordelijkheid worden omschreven ten opzichte van de groepen van belanghebbenden.

De morele gedragsregels geven verantwoordelijkheden en plichten van de werknemers.

De ondernemingsfilosofie, ook wel ondernemings-uitgangspunten, -waarden of credo's genoemd, behandelt de verantwoordelijkheid van de onderneming ten opzichte van de samenleving in het algemeen en een of meerdere groepen belanghebbenden (werknemers, consumenten, klanten, leveranciers en overheden).

2. Doel gedragscode

Het doel van een ethische gedragscode is het vergroten van het ethisch gehalte van de onderneming.

Dit doel maakt een bedrijfscode tot een ethische bedrijfscode. Ethiek speelt alleen een rol wanneer fundamentele belangen op spel staan.

Een ethische gedrags- of bedrijfscode kan ook andere doeleinden dan het verhogen van het ethisch gedrag nastreven. Dergelijke codes kunnen 'misbruik' maken van de positieve gevoelens die een ethische bedrijfscode oproept. Iedere bedrijfscode is daarom niet vanzelf een ethische bedrijfscode. De bestaande Nederlandse codes variëren van 1 tot maximaal 36 pagina's.

3. Model van aanpak

Dit model van aanpak om te komen tot een ethische bedrijfscode is een checklist aan de hand waarvan een concept ethische bedrijfscode kan worden samengesteld.

Het omvat de volgende onderdelen:

- A. Voorwoord management
- B. Werknemers in de onderneming
- C. Werknemers namens de onderneming
- D. Werknemers in hun vrije tijd
- E. Organisatiestructuur
- F. Incentives (stimulans)

A. Voorwoord management

- mission-statement
- wat is een ethische bedrijfscode
- waarom zo belangrijk binnen een bedrijf
- wat is de rol van het top-management
- hij die zich er niet aan houdt heeft een probleem
- waar kan men terecht indien men 'overtreders' ziet
- géén vervanging persoonlijke verantwoordelijkheid
- nooit af; moet altijd bijgesteld worden

B. Werknemers in de onderneming

* persoonlijke gedragsregels	- vertrouwen - verantwoordelijkheidsgevoel
* werkomgeving	- plezierig werken - vrij van discriminatie - ongewenste intimiteiten - verboden handelingen:
alcohol, verdovende middelen
* privacy werknemers	- persoonsgegevens, toegang tot
* bedrijfseigendommen	- bescherming van - informatie als eigendom - voorraden, gebruik van - gebruik/ misbruik
* omgaan met media	- verwijzen naar perszaken en voorlichting - communicatieplan
* honoraria in diensttsijd	- terugstorten centraal budget

C. Werknemers namens de onderneming

* algemene richtlijnen	- zakelijke gedragsregels - ethische kwesties - eerlijkheid, betrouwbaarheid - machts-, monopoliepositie - fair, billijk - onpartijdig - inschakelen inkoopspecialisten - speciale behandeling - voorkennis/ onbillijk voordeel - geen wederkerigheid - eerlijke concurrentie
* relaties met derden	- zakelijke contacten - vertrouwelijke informatie - geschenken, giften en uitnodigingen:
ontvangen en geven

D. Werenemers in hun vrije tijd

- * nevenactiviteiten
 - als particulier
 - tegenstrijdige belangen en andere problemen
 - verdeelde loyaliteit
- * openbare functies
 - toestemming, kennisname manager
- * politieke activiteiten
 - toestemming, kennisname manager
- * financiële belangen/
persoonlijk gewin
 - geen zodanige financiële belangen
waardoor tegenstrijdig belang

E. Organisatiestructuur

- * rol management
 - waar kan men terecht bij
overtreding code

F. Incentives

- * beleid
 - aanmoedigings-, correctie- en
sanctie-beleid

■

Literatuur**Bedrijfsleven en criminaliteit**

Directie Criminaliteitspreventie van het Ministerie van Justitie, Den Haag
1990

Ondernemersenquête beveiliging criminaliteit

FEM/ Lagendijk Onderzoek B.V., Apeldoorn, juni 1994

Corruptie en fraude in het Bedrijfsleven

Rapport over de beteugeling van de kanker in Nederlandse ondernemingen,
Prof.dr.H.G. van de Bunt e.a., Vrije Universiteit, faculteit der
rechtsgeleerdheid, Amsterdam, 1993

Corruptie en fraude: de SMP neemt stelling

SMP Nieuws, Stichting Maatschappij en Politie, Dordrecht, april 1994

Niet- ambtelijke corruptie

Syllabus themadag Vereniging Bedijfsbeveiliging (VBB), Hoofddorp, mei 1993

Diefstal door medewerkers, een taboe

Hoofd Bedrijfschap Detailhandel, Den Haag, mei 1992

Beveiliging en communicatie op de bouwplaats, door en voor samenwerking

Syllabus themadag KOMAT/ VGBouw, Zoetermeer, september 1992

Preventieve maatregelen tegen diefstal en vandalisme op bouwplaatsen

KOMAT- werkgroep VGBouw, Zoetermeer, januari 1990

Technopreventie en regelgeving

Oriënterend onderzoek naar van toepassing zijnde regelgeving bij het
gebruik van technopreventieve maatregelen ter voorkoming van misdrijven,
Van Dijk, Van Soomen en Partners, in opdracht van het MvJ/DCP,
Amsterdam, december 1992

Bouwprocesbesluit Arbeidsomstandighedenwet

Staatsblad 1994 597, augustus 1994

(deel 4 uit Nota van Toelichting: Werken in de bouw)

Bouwprocesbesluit

Artikelen in 'BouwWereld' nr.11 (27.05.94) en nr.17 (19.08.94)

Misset uitgeverij, Doetinchem

ARBO Jaarboek 1995

NIA/ Kluwer B.V, Deventer, 1995

Stichting Bouwresearch (SBR)
Postbus 1819
3000 BV Rotterdam

SBR- Studiecommissie SC 08-04 'Beveiliging op de bouwplaats' :

Algemeen Verbond Bouwbedrijf (AVVB)
P.J.M.W. Clerx (voorzitter)

Redactie 'BouwWereld'
J.W. Bol

Van Dijk, Van Someren en Partners (DSP)
P.van Someren (rapporteur)
H.A. Stienstra (rapporteur)
m.m.v. H. Bruinink

Directie Criminaliteitspreventie (DCP)
Ministerie van Justitie
R. Meijer

Nederlandse Veiligheidsdienst (NVD)
F.van Zegveld

Stichting Bouwresearch (SBR)
P. Schurink (secretaris)

Tulleners van Buren
V.J.J. Zegers

Vereniging van Nederlandse Installatiebedrijven (VNI)
J.H.H. Jansen

Volker Stevin
H.H. Gorré